

ньо сформованих факторів впливу, що зумовлюють його конкурентну (суперницьку) поведінку відповідно до обмежень підрядного ринку й необхідності взаємодії в межах останнього. При цьому поняття «конкурентне середовище підприємства дорожнього господарства» не можливо відділити від поняття «підрядний ринок».

Перелік посилань:

1. Момот Т.В. Інтеграція мотиваційного механізму з бізнес-стратегією дорожньо-будівельного підприємства / Т.В. Момот, О.П. Колонтаєвський // *Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі: проблеми теорії та практики*. – 2010. – №2 (10). – С. 5-14.
2. Садова М.Є. Розробка методичного підходу до прогнозування якості діяльності підприємств / М.Є. Садова // *Збірник наукових праць «Економічний аналіз»*. – 2015. – Том 20. – С. 270-276.
3. Тищенко А.Н. Оценка эффективности использования ресурсов стратегического потенциала предприятия / А.Н. Тищенко, О.С. Головки // *Коммунальное хозяйство городов: Сб. науч. тр.* – 2003. – №48. – С. 10-16.
4. Шинкаренко В.Г. Модель стратегічного управління підприємством / В.Г. Шинкаренко, О.П. Левченко // *Збірник наукових праць «Економіка транспортного комплексу»*. – 2015. – Вип. 25. – С. 112-125.
5. Ніколенко С.С. Оцінка конкурентного середовища торговельного підприємства [Електронний ресурс] / С.С. Ніколенко, Л.М. Кириченко // *Економічний простір*. – 2012. – № 60. – С. 207-219. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Ekpr/2012_60/zmist.htm.
6. Петровська І.П. Конкурентне середовище та проконкурентні дії на ринку України / І.П. Петровська, А.В. Пташинський // *Сучасні проблеми економіки і підприємництва: збірник наукових праць*. – К., 2012. – С. 52–56.
7. Хвостенко О.А. Концептуальні засади класифікації середовища підприємства / О.А. Хвостенко // *Актуальні проблеми економіки*. – 2009. – № 5. – С. 166–173.
8. Дяченко Т.А. Теоретико-методичні засади оцінки конкурентного середовища та конкурентної позиції підприємства на ринку / Т.А. Дяченко // *Маркетинг і менеджмент інновацій*. – 2012. – № 4. – С. 203-208.
9. Михальчук Л.В. Конкурентне середовище підприємства у сучасних умовах / Л.В. Михальчук, І.В. Батурина // *Вісник ЖДТУ*. – 2014. – № 3 (69). – С. 152-156.
10. Белова Т.Г. Методичні підходи до дослідження конкурентного середовища [Електронний ресурс] / Т.Г. Белова, О.Ф. Крайнюченко // Режим доступу: <http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/12155/1/Mograph.2013.Dnepr.pdf>
11. Портер М. Стратегія конкуренції: методика аналізу галузей і діяльності конкурентів / М. Портер; пер. з англ. А. Олійник, Р. Скільський. – К.: Основи, 1997. – 390 с.
12. Футало Т.В. Чинники і умови формування конкурентного середовища підприємств роздрібної торгівлі / Т.В. Футало, К.А. Львівська // *Науковий вісник ЛТУ України*. – 2009. – Вип. 19.1. – С. 232–237.

Стаття надійшла: 08.06.2017 р.

Рецензент: д.е.н., проф. Дмитрів І.А.

Рецензент: д.е.н., доц. Горювий Д.А.

УДК 33.656.07

JEL Classification: A1

ПОНЯТТЯ ЗАГРОЗИ, РИЗИКУ, НЕБЕЗПЕКИ ТА ЇХ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК В СИСТЕМІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ ЗА УМОВ ВИСОКОКОНКУРЕНТНИХ РИНКІВ

Нікітіна А.В., к.е.н., доцент

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Анотація. У статті проаналізовано концепції до визначення сутності загрози, ризику та небезпеки. Визначено головні особливості загрозам економічної безпеки підприємства. Проаналізовано основні фази небезпеки за критерієм адресної спрямованості і ролі суб'єктивного чинника у виникненні несприятливих умов дав змогу ідентифікувати неоднозначність та комплексність впливу небезпечних та деструктивних явищ. Доведено, що систему економічної безпеки суб'єкта господарської діяльності варто розглядати з точки зору впливу на неї безлічі сукупності різноманітних загроз, які, входячи у протиріччя з іншими елементами системи, забезпечують її функціонування. Підкреслено, що небезпека не може розглядатись як щось окреме, відірване, абсолютне й апріорне. Її (небезпеки) дуальність з безпекою є діалектичною й іманентною, саме тому безпека завжди має розглядатися у парі з безпекою. Запропоновано удосконалений підхід до

класифікації загроз економічної безпеки підприємства, головною відмінністю якої є обґрунтоване теоретичне підґрунтя із забезпечення економічної безпеки, оскільки управління економічною безпекою підприємства значною мірою залежить від масштабу (розміру) суб'єкта господарювання, форми ведення господарської діяльності, обмеженості ресурсів тощо, а отже, основних ознак, які виокремлюються у наведеній класифікації. Обґрунтовано необхідність подальшого, більш глибокого дослідження пливу таких деструктивних та дестабілізуючих явищ, що можуть викликати непоправимі наслідки та взагалі загрожувати функціонуванню організації. Подальшим етапом дослідження повинно стати всебічне оцінювання взаємозв'язку таких деструктивних та дестабілізуючих явищ, як загрози, ризику та небезпеки, що можуть викликати непоправимі наслідки та взагалі загрожувати функціонуванню організації.

Ключові слова: загроза, ризик, небезпека, економічна безпека підприємства, взаємозв'язок.

CONCEPT OF THREAT, RISK, DANGER AND THEIR INTERCONNECTION IN THE SYSTEM OF ECONOMIC SAFETY OF ENTERPRISES UNDER CONDITIONS OF HIGH-COMPETITIVE MARKETS

**Alina Nikitina, PhD in Economics, Associate Professor
Kharkiv National Automobile and Highway University**

Summary: Main determination concepts of the nature of threat, risk and danger are analyzed in the article. The basic features of threats to enterprise economic security are determined. According to the target orientation criterion and the role of the subjective factor the main phases of danger in the occurrence of adverse conditions are substantiated. It became the ground to identify the ambiguity and complexity of the influence of dangerous and destructive phenomena. It is proved that the system of enterprise economic security should be considered from the point of view of the impact on it of a multitude of various threats which ensure this system functioning and entering into contradiction with other elements of the system. It is emphasized that danger cannot be regarded as something separate, divorced, absolute, and a priori. Its (dangers) duality with security is dialectical and immanent, which is why safety should always be considered in a pair of dangers. An improved approach to the classification of the enterprise economic security threats is proposed. The main difference of the classification is the substantiated theoretical basis for ensuring economic safety, because the enterprise economic safety management depends to size of the economic activity subject, the form of economic activity, limited resources, etc., and consequently, the main features are distinguished in the aforementioned classification. The necessity of further and deeper study of the flow of such destructive and destabilizing phenomena is substantiated because such threats can cause irreversible consequences and threaten the organization functioning. The next stage of the study should be a comprehensive assessment of the interconnection of such destructive and destabilizing phenomena as threats, risks and dangers.

Keywords: threat, risk, danger, economic safety of the enterprise, interconnection.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими або практичними завданнями. Неоднозначність змін та мінливість зовнішнього і внутрішнього середовищ, в яких функціонують суб'єкти господарювання, висувають більш жорсткі вимоги до системи економічної безпеки підприємства (ЕБП), що повинна не тільки враховувати всю сукупність деструктивних явищ, але й прогнозувати останні, маючи на меті мінімізацію впливу на ефективне господарювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких покладений початок вирішенню даної проблеми і на які спирається автор. Дослідженню сутності і причин виникнення загроз присвячено чимало наукових праць багатьох вчених, зокрема: В. Гапоненко, А. Баспелько, Т. Васильцева, А. Власкова, О. Груніна, В. Гусєва, С. Дубецької, О. Козаченко, В. Пономарьова, О. Ляшенко, Г. Мінаєва та інших.

Досить виваженим вважаємо підхід до розуміння сутності економічної загрози, запропонований авторами роботи [1], які визначають загрозу як найбільш конкретну і безпосередню форму небезпеки або сукупність умов та факторів, що створюють небезпеку інтересам різних суб'єктів. У дослідженнях С. Дубецької зустрічаємо таке визначення загрози безпеки підприємству: потенційна або реальна подія, процес або явище, яке здатне порушити його стійкість і розвиток або призвести до припинення його діяльності [2].

Деякі науковці [3, 4] ототожнюють поняття «ризик» і «загроза», вбачаючи в них потенційний збиток або недосягнення за планових результатів. Хоча ці категорії не можна вважати синонімічними, оскільки загроза – це певна подія, що впливає на діяльність суб'єкту господарювання, тоді як ризик являє собою результат впливу загроз на господарську діяльність підприємства (рис 1).

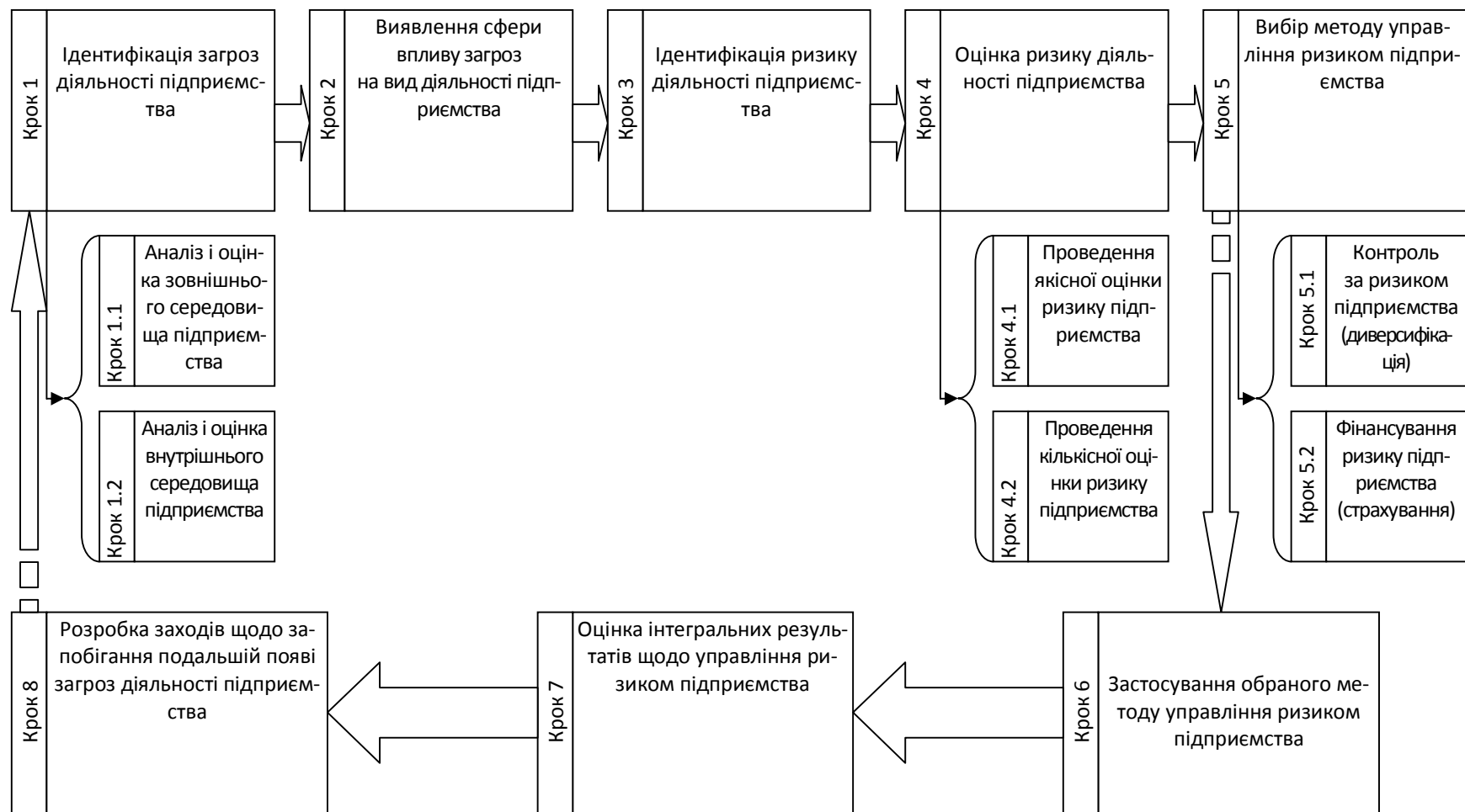

Рисунок 1 – Взаємозв'язок загроз діяльності підприємства та ризику його фінансових ресурсів

Необхідно підкреслити, що небезпека не може розглядатись як щось окреме, відірване, абсолютне й апіорне. Її (небезпеки) дуальність з безпекою є діалектичною й іманентною, саме тому безпека завжди має розглядатися у парі з небезпекою [5]. Розкриваючи фази небезпечних явищ і процесів, які загрожують безпечному стану підприємства, О. Грунін і С. Грунін зображують таку класифікацію ступенів деструктивних факторів, а саме: провокаційні дії або засіб тиску – це виклик; ймовірності виникнення становища, яке здатне спричинити небезпеку – це зона ризику; реальна можливість спричинення або нанесення шкоди – це небезпека; намір нанести шкоду – це загроза [6].

Невирішені складові загальної проблеми. Хоча є такі питання, які залишились поза увагою вчених, а саме: стосовно універсальності й однозначності наукової думки щодо розмежування небезпечних явищ, тому вважаємо доцільним і необхідним у контексті розкриття сутності ЕБП розглянути сутність, етапи та межі розвитку небезпечних явищ та процесів.

Формулювання мети статті (постановка завдання). Головною метою написання статті є аналіз та відокремлення поняття загрози, ризику, небезпеки та їх взаємозв'язок в системі ЕБП за умов висококонкурентних ринків.

Викладення основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Таким чином, різноманітність наведених підходів до етапів розвитку небезпечних явищ і процесів, які безпосередньо загрожують безпечному стану підприємства, свідчить не тільки про відсутність єдиного розуміння науковцями та практиками, але і про незавершеність дослідження окресленої проблеми. Тому вважаємо занеобхідне окреслити базові ознаки, що мають бути відображені у визначенні даних понять і на які відзначають більшість дослідників, таких понять як виклик, небезпека, загроза, ризик (рис. 2).

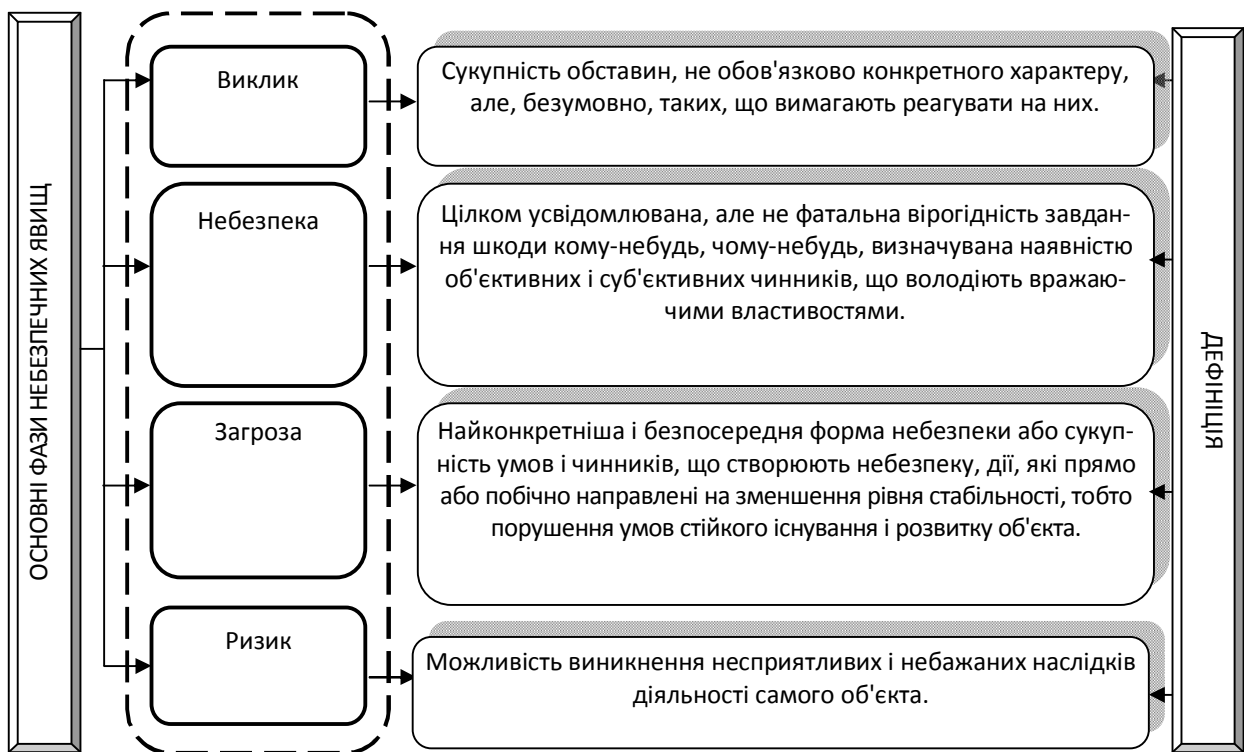

Рисунок 2 – Основні фази небезпеки за критерієм адресної спрямованості і ролі суб'єктивного чинника у виникненні несприятливих умов [7]

Дослідження теоретичних положень ЕБП та небезпечних явищ неможливо провести комплексно без виявлення основних видів загроз, з якими стикається підприємство у сучасному світі.

На основі всебічного і багатогранного дослідження наукових джерел, присвячених проблемам розкриття сутності економічної безпеки, приходимо умовиводу, що під час класифікації загроз окреслюється лише обмежене коло поділу останніх на види за

різними ознаками [8, 9, 10, 11]. Крім того, існують розбіжності у детермінуванні видів загроз, зображуються обмежене коло класифікаційних ознак досліджуваних небезпечних явищ, не враховуються масштаби проявів та впливів на рівень ЕБ. Тому з метою підвищення ефективності управління економічною безпекою підприємства пропонується узагальнена класифікація загроз, в якій систематизовано та відокремлено різні класифікаційні ознаки останніх, що, на відміну від існуючих, наглядно демонструє і виокремлює види, ознаки та типи загроз за допомогою детального розгляду сутнісних характеристик загроз ЕБП (рис. 3)

Така класифікація є теоретичним підґрунтям управлінського процесу із забезпечення ЕБ, оскільки управління економічною безпекою підприємства значною мірою залежить від масштабу (розміру) суб'єкта господарювання, форми ведення господарської діяльності, обмеженості ресурсів тощо, а отже, основних ознак, які виокремлюються у наведеній класифікації.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розробок за даним напрямом. Дослідження та виділення сутнісних характеристик загрози, ризику та небезпеки та їх взаємозв'язок в системі економічної безпеки підприємств за умов висококонкурентних ринків показало, що в економічній теорії і практиці не існує однозначної думки щодо її визначення. Проведений аналіз основних фаз небезпеки за критерієм адресної спрямованості і ролі суб'єктивного чинника у виникненні несприятливих умов дав змогу ідентифікувати неоднозначність та комплексність впливу небезпечних та деструктивних явищ. Подальшим етапом дослідження повинно стати всебічне оцінювання взаємозв'язку таких деструктивних та дестабілізуючих явищ, як загрози, ризику та небезпеки, що можуть викликати непоправимі наслідки та взагалі загрожувати функціонуванню організації.

Перелік посилань

1. *Экономический советник менеджера* / В. А. Анташов, Г. В. Уварова. – Минск : Финансы, учет, аудит, 1996. – 193 с.
2. Дубецька С. П. *Економічна безпека підприємств України* / С.П. Дубецька // *Недержавна система безпеки підприємства як суб'єкт національної безпеки України* : Зб. матер. наук.-практ. конф., Київ, 16-17 травня 2001 р. / [ред. кол. І. І. Тимошенко та ін.]. – К. : Вид-во Європ. Н-ту, 2003. – С. 146-171.
3. *Судакова О. І. Формування концептуальних засад планування економічної безпеки підприємства* / О.І. Судакова // *Економічний простір*. – 2009. – № 23/2. – С. 204-213.
4. *Шлыков В. В. Комплексное обеспечение экономической безопасности предприятия* / В.В. Шлыков. – СПб: «Алетейя», 1999. – 138 с.
5. *Гапоненко В. Ф. Экономическая безопасность предприятия: подходы и принципы* / В. Ф. Гапоненко, А. А. Безпалько, А. С. Власков. – М. : Ось-89, 2006. – 208 с.
6. *Грунин О. Экономическая безопасность организации* / О. Грунин, С. Грунин. – СПб : Питер, 2002. – 160 с.
7. *Нікітіна А. В. Управління економічною безпекою автотранспортних підприємств в глобальному середовищі* : монографія /А. В. Нікітіна, Д. А. Горовий, Д. В. Бабич. – Харків : Вид-во ХНАДУ, 2015. – 280 с.
8. *Бандурка О. М. Основи економічної безпеки* / [О. М. Бандурка, В. Є. Духов, К. Я. Петрова, І. М. Червяков]. – Х. : Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2003. – 236 с.
9. *Кириченко О. А. Деякі критерії оцінки економічної безпеки підприємства* / О.А. Кириченко // *Інвестиції: практика та досвід*. – 2008. – № 23. – С. 22–24.
10. *Комарницький І. Сутність і шляхи забезпечення фінансової безпеки держави* / І. Комарницький, І. Франів, Б. Комарницький // *Науковий вісник Львівського ДУВС* : зб. наук. праць. – Сер.: Економіка, право. – Львів : Вид-во ЛДУВС. – 2010. – Вип. 2(49). – С. 23.
11. *Корчевська Л. О. Система напрямків забезпечення економічної безпеки підприємства* / Л.О. Корчевська // *Вісн. Донецького національного університету*. – 2010. – Вип. 2, Т.1. – С. 184-191.

Стаття надійшла: 11.06.2017 р.

Рецензент: д.е.н., проф. Дмитрієв І.А.

Рецензент: д.е.н., доц. Горовий Д.А.

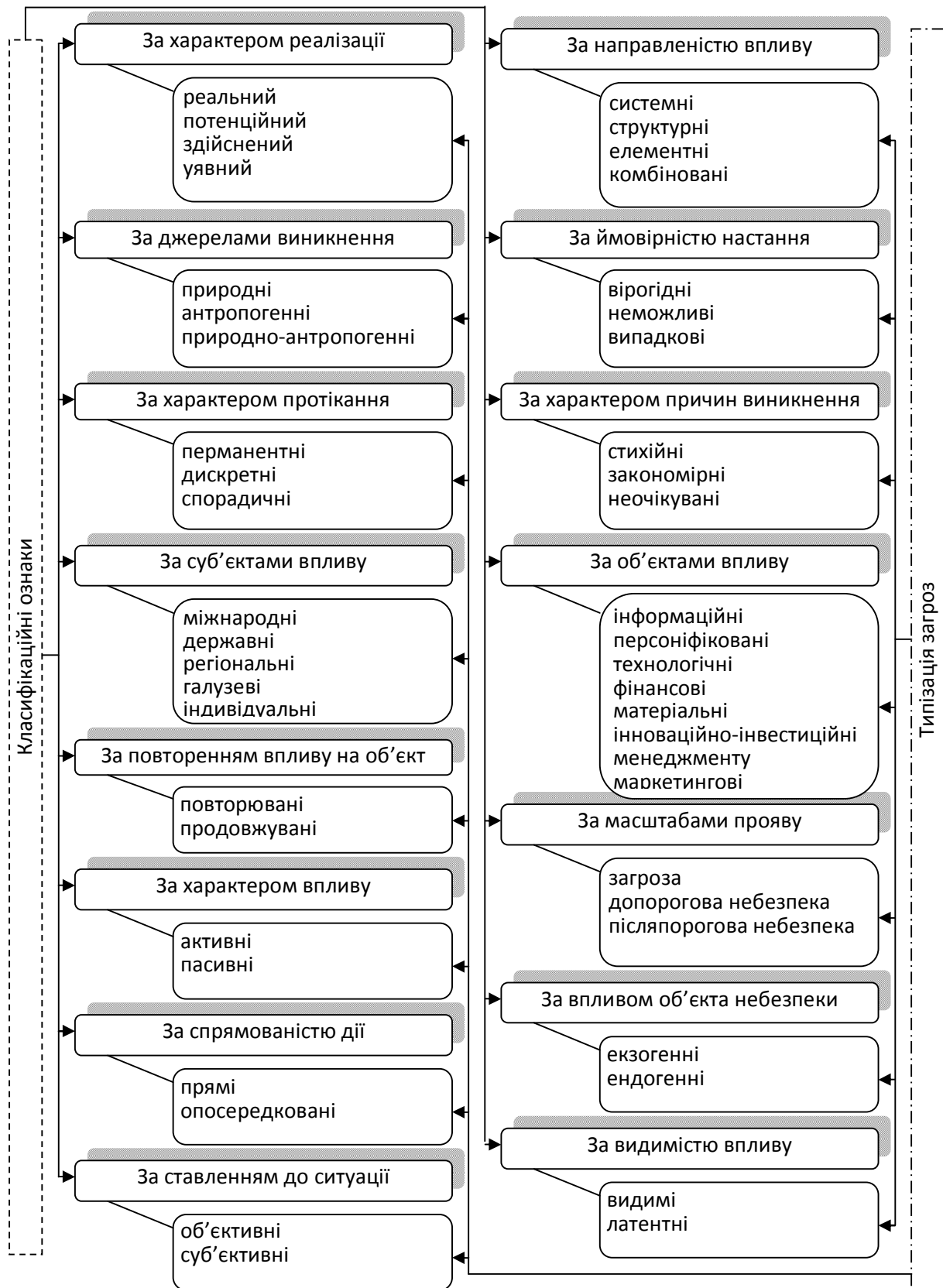

Рисунок 3 – Узагальнена класифікація загроз економічної безпеки
 (узагальнено за [7, 8, 10, 11])